

ฟ้อนเจิง: วัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวล้านนาไทย

Zheng Dance: The precious culture of Thai Lanna people

¹ ปิยมาศ มawangค์

¹ Piyamas Mavong

Pmavong@hotmail.com

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จังหวัดลำปาง

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการฟ้อนเจิง ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของชายชาวล้านนา ในจังหวัดเชียงราย จำกัดพื้นที่คือ บ้านแม่จัน ต.แม่จัน อ.แม่จัน จ.เชียงราย, วัดดอนแก้ว ต.ปล้อง อ.เทิง จ.เชียงราย เท่านั้น โดยกำหนดการเก็บข้อมูลเรื่องเล่าจากผู้รู้เรื่องการฟ้อนเจิง, เอกสารการฟ้อนเจิง ห้องสมุดชุมชนบ้านแม่จัน (สถาบันวัฒนธรรมศึกษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม) ทั้งนี้ ปัจจุบันการฟ้อนเจิงจะปรากฏให้เห็นในประเพณีที่สำคัญๆ เท่านั้น ผลการศึกษาพบว่าวัฒนธรรมการฟ้อนเจิงมีผู้สืบทอดไม่มากแล้ว การฟ้อนเจิงจะมีตาบ หรือฟ้อนเจิงมือเปล่าก็ได้ ถือเป็นศิลปะการต่อสู้อีกอย่างหนึ่งของชาวล้านนาส่วนใหญ่จะแสดงในงานบวช หรือประเพณีที่สำคัญๆ ของชาวล้านนาเท่านั้น ควรคู่แก่การอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป

คำสำคัญ วัฒนธรรมการฟ้อนเจิง

Abstract

This study aims to investigate Zheng Dance culture, the martial arts of the Lanna men at Ban Chan Village, Mae Chan Sub – District, Mae Chan District and Don Kaew Temple, Plong Sub – District, Thoeng District, all in Chiang Rai Province. Data were collected through interviews with local experts of Zhang Dance and based on secondary sources of Zhang Dance from local community library at Ban Mae Chan. This paper is significant as Zheng Dance is currently appeared only in the important traditions in Thai Lanna society. The results of the current study revealed that there are only a few inheritors of Zhang Dance culture. Traditionally, Zhang Dance is performed with or without swords. It is one of the Lanna martial arts and mostly shown in ordination or important Lanna traditions. Therefore, it is important to preserve Zheng Dance for young generations to learn it and inherit the future.

Keywords: culture of Zheng dance

บทนำ

“วัฒนธรรม” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Culture” และ “Cultural” มีรากศัพท์มาจากคำภาษาฝรั่งเศสซึ่งดัดแปลงมาจากภาษาละตินว่า “Cultura” แปลว่าการเพาะปลูกและบำรุงให้เจริญงอกงามซึ่งกลุ่มเกษตรกรในทวีปยุโรปใช้มาแต่เดิมต่อมาได้เปลี่ยนเป็นความเจริญทางด้านต่างๆของมนุษย์ คำว่า “วัฒนธรรม” เป็นคำที่พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้น โดยนำคำภาษาบาลีมารวมกับคำภาษาสันสกฤต คือ “วัฒน” มาจากคำว่า “วฑฺฒน” ในภาษาบาลี แปลว่า ความเจริญงอกงาม และ “ธรรม” มาจากคำว่า “ธรรม” ในภาษาสันสกฤต แปลว่า สภาพที่เป็นอยู่จริงรวมความแล้ว หมายถึง สภาพที่แสดงถึงความเจริญงอกงามหรือความมีระเบียบวินัยและนำมาใช้ในทางราชการครั้งแรกในพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2483 และนิยมใช้สืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้ เฉกเช่นศิลปะการฟ้อนรำ ก็จัดเป็นวัฒนธรรมที่ล้ำค่าสืบทอดกันมายาวนานจนถึงทุกวันนี้ (สนั่น ธรรมธิ, 2550)

เนื้อเรื่อง

เจิง คือ ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของชายชาวล้านนา คำว่า “เจิง” เป็นคำในภาษาไทยเหนือมีความหมาย เช่นเดียวกับคำว่า “เซิง” ในภาษาไทยภาคกลางคือ ชั้นเซิง ซึ่งหมายถึงศิลปะการต่อสู้ มักทำกันในงานประเพณีต่างๆ ของภาคเหนือ โดยปกติผู้ฟ้อนมักเป็นผู้ชาย และมักจะฟ้อนในหมู่คนสนิทๆ และรู้จักกันเป็นส่วนใหญ่ เช่นในงาน “บวชลูกแก้ว” (บวชเณรน้อย) โดยฟ้อนเข้ากับจังหวะของวงกลองที่มีอยู่ในงานนั้นๆ หรือที่สามารถหาได้ในพื้นที่ เช่น กลองแซะ กลองปู่เจ่า กลองมองเซิง กลองไซมวงคล กลองสิ่งหม้อง กลองก้นยาว กลองสะบัดชัย เจิง นั้นแสดงออกโดยการนำท่าทางลวดลายในการต่อสู้ของกระบวนท่าตามแบบแผนการต่อสู้ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันหรือใช้ทำการรบในสงคราม

ทั้งด้วยมือเปล่าและด้วยอาวุธ มาร่ายรำประกอบเข้ากับจังหวะกลอง ด้วยลีลาที่อ่อนช้อยงดงามอันแฝงไว้ซึ่งความแข็งแกร่งดุคัตัน เรียกว่า ฟ้อนเจิง หมายรวมทั้งการฟ้อนมือเปล่าและการฟ้อนประกอบอาวุธโดยเรียกลักษณะการฟ้อนตามชื่ออาวุธนั้นๆ คือ ใช้ไม้ฆ้อง หรือไม้พลองประกอบการฟ้อน เรียกว่า ฟ้อนเจิงไม้ฆ้อง ใช้หอกประกอบการฟ้อน เรียกว่า ฟ้อนเจิงหอก ใช้ดาบประกอบการฟ้อน เรียกว่า ฟ้อนเจิงดาบ ใช้ลา คือดาบวงพระจันทร์ประกอบการฟ้อน เรียกว่า ฟ้อนเจิงลา และฟ้อนด้วยมือเปล่า เรียกว่า ฟ้อนเจิงมือ ต่อมา คำว่าเจิง ในการฟ้อนประกอบอาวุธต่าง ๆ ได้กร่อนหายไป จึงเรียกการฟ้อนเจิงประกอบอาวุธต่าง ๆ ตามชื่อของอาวุธนั้น ๆ คือ ฟ้อนไม้ฆ้อง ฟ้อนหอกฟ้อนดาบ ฟ้อนลา และเรียกการฟ้อนด้วยมือเปล่านี้ว่า ฟ้อนเจิง มักดำเนินร่วมกับ ตบป่าผาบ หรือตบมะผาบ คือการใช้มือทั้งสองข้าง ตบไปที่ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเพื่อให้เกิดเสียงดัง ด้วยท่าทางที่สง่างาม นัยว่าเป็นการปลุกเสกให้ร่างกาย มีความคงกระพันชาตรีตามความเชื่อของคนสมัยก่อน โดยในระหว่างการตบมะผาบจะมีการร่ายคาถาที่เรียนไปด้วยปัจจุบันการฟ้อนเจิงที่สมบูรณ์แบบนั้นหาชมได้ยากแล้ว จะมีให้ได้ชมบ้างก็เพียงการนำเอาฟ้อนเจิงบางส่วนเข้ามาประกอบก่อนที่จะฟ้อนเจิงดาบเท่านั้น กล่าวคือช่วงฟ้อนก่อนที่จะมีการหยิบดาบขึ้นมารำนั้น จะทำการฟ้อนด้วยมือเปล่า หรือฟ้อนเจิงก่อนเป็นระยะเวลาสั้น ๆ การฟ้อนเจิงดาบนั้นยังได้รับความนิยมมาก ทั้งในการแสดงประกอบการตีกลองในงานบุญหรือเทศกาลต่าง ๆ ของวัด เช่น ในขบวนแห่ครุฑทวนเข้าวัด ดังนั้นเชิงการต่อสู้ด้วยมือเปล่า หรือเชิงดาบองล้านนา จึงเหลือเพียง”การฟ้อนดาบ – ฟ้อนเชิง”ที่มีลักษณะ เพียงการแสดงดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบันเท่านั้น (สนั่น ธรรมธิ, 2537)

การเรียนเจิงในอดีตนั้น ผู้ที่จะเรียนต้องผ่านขั้นตอนการทดสอบจากครูผู้สอนเสียก่อนจึงจะเรียนเชิง กับครูนั้นๆได้เช่น ให้นำไก่มาคนละตัว แล้วเอามือเด็ดคอไก่ หากไก่ของใครตายในวงกลมที่ขีดไว้ก็จะได้เรียนแต่หากไก่ของใครไป

ตายนอกเส้นที่ขีดไว้ ครูก็จะไม่สอนให้เพราะถือว่าผีครูไม่อนุญาตหรือครูบางคน อาจจะมอบตาบให้คนละเล่มแล้วพาเดินฝ่าดวงหน้าครูก็จะคอยสังเกตดูอุปนิสัย ของแต่ละคน แล้วนำมาพิจารณาว่าควรจะสอนวิชาให้หรือไม่(เจ้านางเคยได้ยิน มาทำนองเดียวกันกับการเรียน “ตุ้” หรือการเรียนไสยศาสตร์ทำของผู้สมัครเรียน จะต้องลากทางมะพร้าวขึ้น-ลงดอย เพื่อพิสูจน์ความอดทน)ก่อนจะเรียนเชิง จะต้องทำพิธีตั้งชั้นครูโดยมีเครื่องประกอบในชั้นครูตักต่างกันไปในแต่ละครูเมื่อตั้ง ชั้นครูแล้วจึงเริ่มเรียนได้ การเริ่มต้นเรียนเชิงนั้นมักจะเริ่มโดยการฝึกย่าขุมซึ่งมี ตั้งแต่ขุม 3 ไปจนถึงขุม 32 การ ฝึกย่าขุมก็คือการฝึกแผนผังการเดินทางทำให้ คล่องแคล่วสามารถใช้งานในการต่อสู้ป้องกันตัวทั้งรุกและรับได้อย่างฉับไว (นายชัยฤทธิ์ อภิขจรทรัพย์)

เจ้าเอกรัฐภูมิ ศรีเจริญตาให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ลีลาของมือให้แม่ทำการ ฟ้อนหรือที่เรียกว่าแม่ลายฟ้อนนั้น สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

1. ชื่อแม่ลายฟ้อนแต่ละท่า ไม่เกี่ยวเนื่องกัน สามารถนำแม่ลายใดมา ฟ้อนก่อนหลังก็ได้แม่ลายฟ้อนกลุ่มนี้เช่น บิดบัวบาน เกี้ยวเกล้า ล้วงใต้ท้ายก แหก มัดแกบก้องลงวาง เสือลากหางเหล่านรอก เป็นต้น

2. แม่ลายฟ้อนที่บันทึกไว้เป็นท่าต่อเนื่องกันไป เช่น นางฟ้อน หยุต นาง ซ้าย ยกตีนซ้ายเข้า เป็นต้น เมื่อ เรียนการฟ้อนเชิงมือเปล่าได้คล่องแคล่วแล้ว พ่อครูที่สอนก็อาจจะสอนเชิงอื่นๆ ต่อไป เช่น เชิงดาบ เชิงไม้ค้อน เชิงหอก เมื่อ เห็นว่าศิษย์เรียนรู้วิชาจนใช้งานได้แล้ว ก็จะสอนแม่ปืดให้โดยครูจะพิจารณา ดูว่าศิษย์คนใดมีอุปนิสัยเช่นไรก็จะสอนแม่ปืดให้ต่างกันไป โดยถือคติว่าจะไม่ ถ่ายทอดให้ศิษย์จนหมดเมื่อศิษย์รำเรียนจนจบแล้ว ก็จะทำพิธีปลดชั้นครู โดย ครูจะแบ่งชั้นครูให้ลูกศิษย์แต่ละคนไปดูแลเมื่อถึงปีใหม่หรือช่วงสงกรานต์ของ ทุกปี ก็จะจัดชั้นครูใหม่ทั้งหมดเพื่อทำพิธีไหว้ครูและเลี้ยงผีครูการฟ้อนเชิงที่เห็น

กันในปัจจุบันตามงานวัฒนธรรมต่าง ๆ นั้น เป็นการแสดงที่สืบทอดมาจากศิลปะ การต่อสู้ของล้านนาตนเอง แต่ผู้แสดงได้เพิ่มลีลาการฟ้อนให้อ่อนช้อยมากขึ้น จนหลายคนมองไม่ออกว่าเป็นศิลปะการต่อสู้ได้อย่างไร ปัจจุบัน การฟ้อนเชิงจะ ฟ้อนเข้ากับวงกลองต่างๆ เช่น วงกลองปู่เจ้า วงกลองมองเซิง วงกลองสะบัดชัย หรือกลองปฐจา เป็นต้นเพราะกลองเหล่านี้มักจะให้จังหวะที่คึกคักเร้าใจ เหมาะ แก่การแสดงออกซึ่งความแข็งแกร่ง และพลังกำลั่งของชายหนุ่มแต่ผู้ฟ้อนบาง คนก็นิยมฟ้อนเชิงเข้ากับวงดนตรีสากลซึ่ง โดยเลือกเพลงที่มีจังหวะช้า-เร็วในตัว เช่น มอญห้าเก้า มวย เป็นต้นเครื่อง แต่งกายของการฟ้อนเชิงนั้น โดยมากผู้ฟ้อน ที่ฟ้อนตามงานวัฒนธรรมต่างๆ มักจะสวมกางเกงสะดอ เสื้อผ้าฝ้าย ในธุรกิจ ขันโตกบางแห่ง ที่มีนโยบายจะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมล้านนาแบบดั้งเดิม ผู้ฟ้อน จะสวมชุดกุยเฮง หรือหม้อห้อม แต่ในธุรกิจขันโตกทั่วไป หรืองานแสดงที่จัด ต้อนรับกลุ่มนักท่องเที่ยว มักจะให้แต่งกายเป็นชุดนักเรียนโบราณ คือสวมเสื้อยันต์ เค็ดหม้าม เขียนลายสักที่ต้นขา ต้นแขน โปกผ้า เป็นต้น เพื่อสร้างความรู้สึกให้ ดูฮึกเหิมสมจริงฟ้อนเชิง เป็นการร่ายรำตามกระบวนท่าตามแบบแผนที่แสดงออก ถึงศิลปะในการต่อสู้ของชาย ซึ่งท่ารำนั้นมีทั้งท่าหลักและท่าที่ผู้รำแต่ละคนใน ระยะเวลา ฟ้อนเชิง หมายรวมเอาทั้งการฟ้อนประกอบอาวุธและไม่มีอาวุธโดย เรียกลักษณะการฟ้อนตามนั้นคือใช้ไม้ค้อน หรือไม้พลองประกอบการรำ เรียกว่า ฟ้อนเชิงไม้ค้อนใช้หอกประกอบการรำ เรียกว่า ฟ้อนเชิงหอกใช้ดาบประกอบ การรำ เรียกว่า ฟ้อนเชิงดาบใช้ลา คือ ดาบวงพระจันทร์ประกอบการรำ เรียกว่า ฟ้อนเชิงลารำรำด้วยมือเปล่า เรียกว่า ฟ้อนเชิงมือ ต่อมา คำว่าเชิง ใน การฟ้อนประกอบอาวุธต่าง ๆ ได้กร่อนหายไป และเรียกการฟ้อนเชิงประกอบ อาวุธต่าง ๆ ตามชื่อของอาวุธเช่น ฟ้อนไม้ค้อน ฟ้อนหอก ฟ้อนดาบ ฟ้อนลา และ เรียกการรำรำในลีลาการต่อสู้ด้วยมือเปล่านี้ว่า ฟ้อนเชิงการฟ้อนเชิงประกอบ อาวุธบางประเภทนั้น ในระยะหลังไม่ค่อยได้รับความนิยม เช่น ฟ้อนเชิงไม้ค้อน

และพ่อนเจิงหอก แต่อาจพบอยู่บ้างในการพิธีพ่อนผี ส่วนการพ่อนเจิงลานั้นไม่ปรากฏว่ามีการพ่อนให้เห็น ส่วนการพ่อนเจิงดาบนั้นได้รับความนิยมมากทั้งในการแสดงประกอบการตีกลองอย่างในขบวนแห่ครัวทานเข้าวัด และเป็นที่ยอมรับมากในการแสดงเชิงศิลปะวัฒนธรรมบนเวที สำหรับการพ่อนเจิงมือ หรือพ่อนเจิงนั้น จะมีลูกเล่นได้มากกว่าการพ่อนประกอบอาวุธเพราะคล่องตัวมากกว่าที่จะต้องแสดงการรำอาวุธควบคู่กับการพ่อน สำหรับวัฒนธรรมพ่อนเจิงมือองค์ประกอบ ดังนี้

1. ด้านองค์วัตถุ คือ การพ่อนเจิงนั้นมีทั้งการพ่อนมือเปล่าและประกอบกับอาวุธต่างๆจึงเป็นวัฒนธรรมที่สามารถสัมผัสจับต้องได้โดยมีดาบหรืออาวุธต่างๆประกอบ

2. ด้านองค์พิธีการ คือ พ่อนเจิงนั้นเป็นขนบธรรมเนียมที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของชาวล้านนาเช่นก่อนเรียนนั้นผู้เรียนต้องนำขันครูไปให้ครูเพื่อคารวะฝากตัวเป็นศิษย์ครูก็จะทำพิธีกล่าวรับศิษย์ถือว่าเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์

3. ด้านองค์มัตติ คือ เป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และครูบาอาจารย์และคาถาอาคมต่างๆที่ผู้เรียนได้รับการถ่ายทอดมาจากครูเชื่อและนับถือผี ครู

ตัวอย่างคำฮ่ำลายเจิง พ่อนเจิงดาบ ของ ครูบาเผ่าปັນ สุทสสโน

ฮ้างข้างแยงคิง ปาดหูสิงห์ลงกำลังต่ำ เสื่อออกถ้าจอมฮอย แม่มอยพัน
 ซ้ำ แหวชูดน้ำเหินเหียร ปลาเลียนน้ำ ถีบดาบซำก็ยวเกล้า เข้าแฮสี่โคล ฟันในฟัน
 นอก สิ้นศอกฮ้างตื่น คมบินแว่นฟ้า มัดตอกตากล้าตื้อตัด แม่หมัดนอนแแถบ แห
 ลบข้างตื้อเตียน เสียนหญ้าบิดแบกบ่า แบกดาบกล้าจ่มโองคำ ปลาเลียนน้ำต้อนต่ำ
 ฮ้างขาถ้ากำจับหลัก สนั่นฟ้าจ่มข่มธรณี สีโคลเกี้ยวเกล้า แต่งเงาซุยงอน แต่งสอน
 ปั้นแฮ แต่งแหล่สองขา ผันดาบกล้ากิมฮอย หงายคมตอยสิ้นศอก ซอยนอกฮอย
 ใน สีโคลลงข้าง จ้างเลิงงา ควายเขากกล้าดาจน ผัดมนซำตื่นสาง เสื่อลากหางเล่น

ฮอก ตบมะผาบไล่ศอกม่ายเล่น เสือเต้นวักน้ำ เสือเต้นซ้าเจิงขบ เกี้ยวดาบจบตี นแป้ พันหัวแหล่อกสาหงาย แมงมายขบปีก ก่าตากปีกผัดมน แยกบนเสียนต่ำ แยกซ้าแตงเดือน ปลาเสียนน้ำแล่นเล่น ถีบดาบเต้นออกลายสา ง คมวางโยนถั่ง ฟ้า อินตาผายแสง แตงบนพันลุ่ม เปื้อจับคุ่มยงต่อ แม่ต่อเตอั้งเมียงมาย ซ่าย โหล้งบังคิง เวียนวิงเกี้ยวเกล้า บิดบัวบานออกลายสา ง จบดาบวางพ้อนจมครุ (พ้อนจมครุมีหลายท่าตวยกัน อันนี่ยกมาพอสั่งเขบ) สาวไหมปั้นฝ้าย ตอดแห ตั้ง ลุ่ม ยิงหน้าไม้ ยิงกังธนู สักหมึกสักยันต์ พ้อนจมครุ พ้อนอ้อนครุ คือการพ้อน เพื่อระลึกถึงครุ ชื่นชมในพระคุณของครุ บางสำนักก็แตกต่างกันไปแล้วแต่ผู้แสดง จะกำหนด เพื่อสนองต่อเจตนารมณ์ของป้อครุอันได้สั่งสอนมา (ให้ข้อมูลโดย พระครูรัตนธรรมมาณสรณ์)

ดังนั้น การพ้อนเจิงแขนงนี้เรียกว่า เจิงมวย เพราะใช้ในการต่อสู้ได้ ครุบา อาจารย์รุ่นก่อน ท่านได้ใช้การตีกลอง ช้อง ฉว่า หรือเมื่อไม่มีอุปกรณ์ มักใช้การ เคาะไม้กระบอก เข้ามาประกอบจังหวะเรียกว่าไม้ค็อก เพื่อให้ความคึกคะนอง และเกิดการจำได้ง่าย เมื่อเราได้แม่ท่าต่าง ๆ มักจะสะดวกในการใช้ท่าทางต่อสู้ มีความสนุกสนานไปในตัวสำหรับการพ้อนเจิงแบ่งเป็นหลายประเภทดังนี้ พ้อน เจิงตบมะผาบ พ้อนเจิงดาบ พ้อนเจิงไม้ค้อน พ้อนเจิงหอกการพ้อนเจิงทุกอย่าง มีที่มาจากพ้อนเจิงมือ ทุกอย่างจะมีการร้ายรำเพื่อความ สวยงามและ เพลิดเพลินสนุกสนาน ท่วงท่าลีลา เน้นความอ่อนช้อยขณะร้ายรำ แต่จะแข็งแกร่ง เวลาออกหมัดและอาวุธเมื่อป้องกันศัตรู ซึ่งครุบาเฒ่าท่าน ได้ศึกษา มาจาก ครุบา อภิวงค์ อภิวิโส ที่วัดบ้านเข็ยะ อ.เจียงของ และได้รับคำแนะนำ จากครุให้ไปเรียน ต่อที่ เมืองมาง เมืองหย่วน ที่สิบสองปันนา เมื่อปี พ.ศ. 2472 ปัจจุบันครุบาเฒ่า ท่านได้มรณะภาพไปแล้ว เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2559 เพื่ออนุรักษ์รักษาวิชาครูบ่ หื้อสูญหาย และเพื่อเทิดทูนไว้ซึ่งภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า ของครุบาอาจารย์แต่ ต้น อันได้คิดค้นสัพพะวิชาการเหล่านี้มา เพื่อประโยชน์ใช้ในการป้องกันอิราช

ศัตรูหมูปัจจำมิตร ตีจะมาแผ้วพานทำลายความผาสุกของหมู่ชนอันเป็นที่รัก
วิชาการ ฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทรงคุณค่าแก่การรักษาเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการฟ้อนเจิงของชาวล้านนาในบ้านแม่จัน ต.แม่จัน
อ.แม่จัน จ.เชียงราย, วัดดอนแก้ว ต.ปล้อง อ.เทิง จ.เชียงราย

ทบทวนวรรณกรรม

ให้ข้อมูลโดยจำเกราฐภูมิ ศรีเจริญตา อายุ 35 ปี เจ้าพนักงานป้องกัน
และบรรเทาสาธารณภัย ต.ป่าตึง อ.แม่จัน จ.เชียงราย อยู่บ้านเลขที่ 64 หมู่ 2
ต.แม่จัน อ.แม่จัน จ.เชียงราย

ให้ข้อมูลโดยพระครูรัตนธรรมานุสรณ์ วัดดอนแก้ว ต.ปล้อง อ.เทิง
จ.เชียงราย

ให้ข้อมูลโดยผู้ใหญ่บ้าน นายชัยฤทธิ์ อภิขจรทรัพย์ บ้านแม่จัน หมู่ 2
เลขที่ 27/2 ต.แม่จัน อ.แม่จัน จ.เชียงราย.

สนั่น ธรรมธิ. (2537). เอกสารวิชาการชุดล้านนาคดีศึกษา ลำดับที่ 6
โครงการศูนย์ส่งเสริม. ศิลปวัฒนธรรม.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่: โรงพิมพ์
สันติภาพ พรินท์.

สนั่น ธรรมธิ. (2537). ฟ้อนเจิง : อิทธิพลที่มีต่อฟ้อนในล้านนา เชียงใหม่.

สนั่น ธรรมธิ. (2550). นาฏดุริยางการล้านนา เชียงใหม่ : สำนักส่งเสริม
ศิลปวัฒนธรรม.

[https://www.udru.ac.th/website/attachments/
elearning/02/10.pdf](https://www.udru.ac.th/website/attachments/elearning/02/10.pdf) สืบค้นเมื่อ 08/02/2562

<https://www.culture.go.th/subculture4/index.php?option=com>. สืบค้นเมื่อ 08/02/2562

<https://www.facebook.com/DabMeung/posts/21418207538005>. สืบค้นเมื่อ 09/02/2562

วิธีการวิจัย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดย

1. การสอบถาม การสัมภาษณ์จาก จำเริญรัฐภูมิ ศรีเจริญตา อายุ 35 ปี หัวหน้าป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ต.ป่าตึง อ.แม่จัน จ.เชียงราย อยู่บ้านเลขที่ 64 หมู่ 2 ต.แม่จัน อ.แม่จัน จ.เชียงราย
2. การสอบถาม การสัมภาษณ์จาก พระครูรัตนธรรมานุสรณ์ วัดดอนแก้ว ต.ปล้อง อ.เทิง จ.เชียงราย
3. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการชุดล้านนาคดีศึกษา ลำดับที่ 6 โครงการศูนย์ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ของสนั่น ธรรมธิ พ.ศ. 2537
4. เอกสารพ้องเชิงอิทธิพลที่มีต่อพ้องในล้านนาของสนั่น ธรรมธิ พ.ศ. 2537
5. อำนวยการความสะดวกการใช้ห้องสมุดชุมชนบ้านแม่จัน (สถาบันวัฒนธรรมศึกษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม) จากผู้ใหญ่บ้าน บ้านแม่จัน นายชัยฤทธิ์ อภิขจรทรัพย์ อยู่บ้านเลขที่ 27/2 หมู่ 2 ต.แม่จัน อ.แม่จัน จ.เชียงราย

ผลการวิจัย

ปัจจุบันวัฒนธรรมการฟ้อนเจิงมีผู้สืบทอดไม่มาก การฟ้อนเจิงจะมีตาบหรือฟ้อนเจิงมือเปล่าก็ได้ ถือเป็นศิลปะการต่อสู้อีกอย่างหนึ่งของชาวล้านนาส่วนใหญ่จะแสดงในงานบวช หรือประเพณีที่สำคัญๆ ของชาวล้านนาทางภาคเหนือ จากผลการบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลในหมู่บ้านนั้น การฟ้อนลักษณะนี้จะสูญหายไปเลยก็ได้ ผู้เรียนรู้ประวัติการฟ้อนเจิงก็หาได้ยาก คนหนุ่มสาวจะเป็นเด็กหัวสมัยใหม่ไปแล้ว ไม่สนใจของเก่าดั้งเดิม อีกประการหนึ่งคือการฟ้อนแบบนี้จะมีให้เห็นในประเพณีที่สำคัญ ๆ จริง ๆ เท่านั้น ประวัติดั้งเดิมถูกกลืนกินไปเกือบสิ้นจากการบอกเล่าของจำเริญรัฐภูมิ ศรีเจริญตา กล่าวว่า งานสำคัญ เช่น งานบวช ถ้าเป็นสมัยก่อนฟ้อนเจิงจะสวยงามมาก มีแต่ผู้สืบทอด แต่ส่วนใหญ่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ส่วนปัจจุบันนี้งานบวช จะเป็นเพลงสนุกๆ ออกแนวอีสานแนวไปด้วยซ้ำ และเจิง คือชั้นเชิง ซึ่งหมายถึง ศิลปะการต่อสู้ของล้านนาที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเป็นแบบอย่าง และรวบรวมจากประสบการณ์ แดกแขนงกลยุทธ์โดยพิสดารออกไป แล้วถ่ายทอดศิลปะดังกล่าวสืบทอดกันมาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ อย่างต่อเนื่อง ควรคู่แก่การอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป

จำเริญรัฐภูมิ ยังกล่าวอีกว่า ในฐานะที่เคยรับราชการทหารมาก่อน ชุมชนล้านนาในอดีต เป็นชุมชนใหญ่มีอาณาเขตกว้างขวางถึงขั้นเป็นอาณาจักร การต่อสู้เพื่อรวบรวมหัวเมืองเข้าเป็นอาณาจักรย่อมมีความสำคัญอย่างยิ่ง การฝึกปรีอฝีมือของทหารกล้าต้องมีอยู่ประจำและถึงแม้จะออกมาในรูปแบบ ของการแสดงไปแล้ว

แต่ก็ยังคงรูปแบบความมีเอกลักษณ์อยู่อย่างชัดเจน ปัจจุบันแม้จะหมดสมัยการต่อสู้ด้วยอาวุธโบราณไปแล้วก็ตาม กระนั้นก็ยังมีย่องรอยหลงเหลืออยู่ หากแต่ปรับเปลี่ยนมาเป็นรูปแบบของการแสดง เช่น ฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง รวมไปถึง

ถึงการตีพิมพ์เพื่อแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมล้านนา อยากรู้ให้ลูกหลานสืบทอด วัฒนธรรมดีๆ เหล่านี้ไว้ ซึ่งความสามารถของจำเริญภูมินี้ นอกจากจะ [ออกเล่า] เรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมการฟ้อนเจิงที่เป็นแนวทฤษฎีแล้ว จำเริญภูมิยังมี ความสามารถในการฟ้อนเจิงอีกด้วย

จากการบอกเล่าของพระครูรัตนธรรมานุสรณ์ วัดดอนแก้ว ต.ปล้อง อ.เทิง จ.เชียงราย ฟ้อนเจิงเป็นศิลปะที่งดงาม เป็นการรำรำ เป็นการใช้อาวุธ เป็นชั้นเชิงชาย ผู้หญิงก็สามารถฟ้อนเจิงได้ แต่ไม่ค่อยมีเพราะอดีตผู้หญิงไม่จับ ดาบ อยู่แต่ในครัวเรือน ถ้าปัจจุบันเยาวชนหันมาสนใจการฟ้อนลักษณะนี้ ก็คงดี จะได้สืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม มีคุณค่าในการรักษาไว้ให้ยาวนานสืบไป

ผลจากการสัมภาษณ์ปรากฏว่าข้อมูลที่ได้รับเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมเป็นอย่างมาก เพราะวัฒนธรรมเหล่านี้มีคุณค่าทางจิตใจ มีคุณค่าทาง วัฒนธรรม ฟ้อนเจิงเป็นการรำรำตามกระบวนท่าตามแบบแผนที่แสดงออกถึง ศิลปะในการต่อสู้ของชาย ซึ่งท่ารำนั้นมีทั้งท่าหลักและท่าที่ผู้รำแต่ละคนจะใช้ ความสามารถเฉพาะตัว พลิกแพลงให้ดูสวยงาม ในระยะแรก ฟ้อนเจิง หมายถึงรวมเอาทั้งการฟ้อนประกอบอาวุธและไม่มีอาวุธโดยเรียกลักษณะการฟ้อนตาม ต่อมา ในการฟ้อนประกอบอาวุธต่าง ๆ ได้หายไป และเรียกการฟ้อนเจิงประกอบ อาวุธต่าง ๆ ตามชื่อของอาวุธนั้น ๆ เช่น ฟ้อนไม้ค้อน ฟ้อนหอก ฟ้อนดาบ ฟ้อนลา และเรียกการรำรำในลีลาการต่อสู้ด้วยมือเปล่านี้ว่า ฟ้อนเจิงนั่นเอง

อภิปรายผลและสรุปผล

วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบอันสำคัญของมนุษย์ จนทำให้สังคม มนุษย์ได้ชื่อว่า “สังคม – วัฒนธรรม” ซึ่งมีความหมายว่า สังคมที่มีวัฒนธรรม เป็นตัวกำหนดสภาพหรือลักษณะของสังคม วัฒนธรรมจะเป็นแบบแผนในการ ปฏิบัติในการดำรงชีวิตและการดำเนินชีวิตของคนในสังคมจะเป็นตัวกำหนด

พฤติกรรมหรือความประพฤติ ของมนุษย์ในแต่ละสังคม วัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างไปจากสัตว์อื่นๆ และในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดความแตกต่างในสังคมของมนุษย์ด้วยกันอีกด้วยดังนั้นถ้าเปรียบสังคมมนุษย์เป็นร่างกาย วัฒนธรรมของสังคมก็จะเปรียบเสมือนกับเป็นวิญญาณของสังคมนั้นคำว่า “วัฒนธรรม”

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมฟ้อนเจิงของชาวล้านนาเป็นแบบแผนและศิลปะการต่อสู้ของชาวล้านนาในสมัยโบราณซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุ เพราะเป็นความรู้ที่ครูเจิงนั้นได้ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นถือว่าเป็นประเพณีการสืบทอดในแต่ละสายเจิงของครู เป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนาที่นับวันยิ่งจะหายสาบสูญไปถ้าไม่ร่วมกันอนุรักษ์และรักษาไว้ให้ลูกหลานได้ สืบทอดวิชาเหล่านี้จึงควรแก่การรักษาไว้เป็นอย่างดี สำหรับวัฒนธรรมฟ้อนเจิงนี้จัดได้ว่ามีเกือบครบทุกองค์ประกอบของวัฒนธรรม ตั้งแต่ องค์วัตถุ องค์พิธีการ องค์คติ จะขาดก็แต่เพียงองค์การ เพราะการฟ้อนเจิงนั้นเป็นศิลปะการต่อสู้ของชาวล้านนาเป็นการทั่วไปไม่ได้อยู่เป็นกลุ่มหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ และลายเจิงแต่ละครูก็ไม่ได้ตายตัวสามารถปรับเปลี่ยนพลิกแพลงได้ไปเรื่อย ๆ จึงถือได้ว่าไม่ได้เป็นองค์การ ฟ้อนเจิงเป็นการแสดงความเป็นตัวตนของผู้ฟ้อนอย่างแท้จริงด้วยกลิ่นไอแห่ง วัฒนธรรมล้านนาวิถีที่เต็มไปด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบสานภูมิปัญญาจากอดีตสู่ปัจจุบัน ทางผู้จัดทำในฐานะที่ได้ไปสัมภาษณ์จากผู้รู้มา ขอเป็นคนหนึ่งที่ขอสืบสานความรู้อันมีค่าจากอดีตสู่วิถีปัจจุบันและ วิถีแห่งชายหาญล้านนาหากใครได้สัมผัสถึงการเรียนเจิงและได้ฟ้อนเจิงด้วยตนเองถึงแม้ครูบาอาจารย์ที่ถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมการฟ้อนเจิงจะจากไปก็ตาม จากการบอกเล่าของผู้รู้ชั้น ศิลปวัฒนธรรมการฟ้อนเจิงก็ยังอยู่ให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้ ไม่อยากให้หายไปโดยไม่มีใครสนใจ ดังนั้นจึงเชื่อได้ว่ามรดกที่บรรพบุรุษและครูบาอาจารย์ทิ้งไว้ให้หรือถ่ายทอดมาให้เป็นสิ่งที่มีความยิ่งและควรแก่การรักษาสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. การเล่าขานเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ เป็นแหล่งข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนั้นควรมีการศึกษาจากแหล่งข้อมูลดังกล่าว และบันทึกไว้เพื่อเป็นการไม่สูญหายของข้อมูล

2. การวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงประเด็นในการศึกษาวัฒนธรรมการฟ้อนเจิงของบ้านแม่จัน ต.แม่จัน อ.แม่จัน จ.เชียงใหม่, วัดดอนแก้ว ต.ปล้อง อ.เทิง จ.เชียงใหม่ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ปรากฏจากการเล่า และจากเอกสารที่ปรากฏ ดังนั้นจึงสามารถศึกษาจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ อีก ทั้งในชุมชนเมือง ชุมชนชนบท เป็นต้น